

Відгук
офіційного опонента на дисертацію
Мазур Ірини Володимирівни
«Концепт української музичної етнографії першої чверті ХХ століття»
представлену до захисту на здобуття наукового ступеня
кандидата мистецтвознавства
за спеціальністю 26.00.01 – Теорія та історія культури (мистецтвознавство)

Подана до захисту дисертація Мазур Ірини Володимирівни приваблює увагу оригінальним музично-культурологічним міждисциплінарним поглядом щодо концепту української музичної етнографії першої чверті ХХ століття. Актуальність теми даного дослідження багатоаспектна і не потребує підтвержень. Вивчення та дослідження української культури у різноманітності її проявів в наш непростий час має не лише важливу дослідницьку, але й глибоку етичну основу. Тим більше, коли мова йде про становлення та розвиток, наприкінці ХІХ – початку ХХ століть, наукової думки в Україні, а саме музичної етнографії, дослідження якої має додаткові складності, як історико-культурні, політично-ідеологічні, так і музично-культурологічні. Мова йде про нові відкриття в українській музичній культурі, прагнення мислителів, митців вписати її невідомі сторінки не лише у вітчизняний літопис гуманітарної думки, а й європейської. Адже відомо, що саме у цей час гуманітарна галузь вітчизняної науки мала свої вагомні здобутки та славетні імена, більшість яких сягали світового рівня - у царині досліджень з історіографії В. Антоновича, М. Грушевського, М. Драгоманова, М. Костомарова; мовознавства та словникової справи О. Потебні, Б. Грінченка; у фольклористиці та етнографії П. Сокальського, М. Лисенка, І. Франка, Ф. Колесси, С. Людкевича, К. Квітки тощо. Це той історико-культурний період, коли в українській музичній культурі починаються активні процеси переходу від захоплення народнопісенною творчістю українського народу до його систематичного вивчення та формування емпіричної бази, створення ґрунтовних науково-методологічних розробок, методів та концепцій щодо дослідження етнографії та фольклору, виникнення інституцій і закладів, які займалися збиранням та дослідженням фольклору. А тому можна сміливо стверджувати, що етнографія та музична фольклористика стають одними з перших гуманітарних галузей в Україні, що набули статусу науки, але й до сьогодні залишаються недостатньо дослідженими в українських наукових розвідках. В цьому сенсі, в ракурсі заявленої теми, пані І. Мазур обирає в роботі мало вивчені маршрути, за якими можна просуватися без ризику аналітичного повтору і репродуктивності, вдало заповнюючи лакуни в сучасному українському мистецтвознавстві та культурології. Саме тому артикуляція *музичної етнографії та фольклористики України* в якості об'єкта дослідження, проведеного на архівних матеріалах – з

самого початку виглядає надзвичайно актуальною, продуктивною і багатоаспектною.

Зазначу, що чітко визначена мета дослідження дозволяє авторці цілком логічно окреслити сферу наукового інтересу і сфокусувати увагу на визначенні основні напрямів та принципах «вивчення фольклору в процесі методологічного становлення науково-дослідницької думки, що утворили концептуальне підґрунтя української музичної етнографії першої чверті ХХ століття» (с.22).

У дослідженні органічно поєднуються два напрямки, притаманні науковим розробкам такого типу. Перший, власне культурологічний погляд на проблематику осмислення та усвідомлення «специфіки перебігу процесів, що протікали в українському соціокультурному просторі першої чверті ХХ ст., визначення ролі і значення діяльності наукових інституцій, окремих діячів у розробці наукового підходу до проблем збирання, опрацювання та популяризації українського фольклору» (с.28). Другий - звернення до музичної проблематики, а саме, історичний та теоретичний ракурс осмислення національної специфіки української народнопісенної творчості.

Дисертація має чітку і логічну структуру, складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел (1136) та додатків. Хочу відзначити важливу та вражаючу рису дисертації - залучення величезного корпусу опрацьованих опублікованих джерел, програм досліджень фольклорно-етнографічного матеріалу, матеріалів Центрального Державного архіву вищих органів влади та управління України, з Центрального державного історичного архіву України м. Києва, відділу рукописів Львівської національної наукової бібліотеки імені В. Стефаника, наукового архіву Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнографії імені М.Т. Рильського, архівних програмних документів. У цьому різноманітті надзвичайно важливим є системний підхід, обраний авторкою дисертації задля уникнення спорадичних ривків в бік, далекий від обраного головного маршруту. А тому, в ході роботи над дисертаційним дослідженням цей шлях проявлявся поступово і розроблений цілком вірно. Отже, з джерельного боку дисертація І. Мазур також цілком відповідає вимогам до повноцінної гуманітарної розвідки.

Вражає і ґрунтовний науковий підхід до визначення та використання у роботі низки фундаментальних, загальнодисциплінарних методів, а також методів історичної науки. Завдяки такому підходу, дослідження отримує методологічну стрункість, створює загальне інтердисциплінарне поле вивчення концепту української музичної етнографії першої чверті ХХ століття. Методологічна вагомість дослідження підкреслюється послідовною увагою дисертантки до поняттєво-категоріального апарату, введення якого у контекст дисертації значно підсилює її теоретичний потенціал.

На думку опонента, всі поставлені завдання отримують ґрунтовне осмислення і забезпечують безперечну наукову новизну роботи, домінантою якої стає спроба *вперше* здійснити комплексне дослідження «процесів становлення та розвитку збирацької і дослідницької діяльності в галузі народнопісенної творчості українського народу» (с.27), проаналізувати і систематизувати програмні документи із питань збирацької діяльності, а також визначити «методологічні принципи науково-дослідницького пошуку кращих зразків народної музичної творчості, запроваджених науковцями в практику першої чверті ХХ століття» (там само).

Виокремимо основні компоненти наукового дискурсу дослідження, які, на наш погляд, найбільш змістовно артикулюють авторську концепцію і, в першу чергу, властиву їй наукову новизну. Насправді, для мене як опонента, було надзвичайно цікаво читати про історичний та культурний генезис методологічних принципів науково-дослідницького пошуку, процесу збирання, дослідження та популяризації вітчизняної народнопісенної спадщини. А тому із задоволенням пропоную звернутися до окремих положень дисертаційного дослідження пані І. Мазур.

У Першому розділі **«Українська музична етнографія: джерелознавчий і методологічний аспекти дослідження»** авторка розглядає історіографію та джерельну базу дослідження, розкриває величезний спектр запитань, що їх ініціює науково-методологічне підґрунтя вивчення української музичної етнографії першої чверті ХХ століття. Крок за кроком дисертантка аналізує історично сформований теоретичний огляд проблеми зі всіма позитивними сторонами та вадами, звертається до чималої кількості праць, присвячених вивченню окремих складових соціокультурного простору України зазначеного періоду. Настільки об'ємна, ретельно опрацьована, проаналізована та впроваджена у дисертацію теоретична база дослідження, врешті-решт, створює блискучий фактологічний пазл із наукових праць, які авторка цілком справедливо поділяє на дві групи: 1) «загальнонаукового характеру з теорії та філософії культури, що дозволили виявити специфіку дослідження культурних феноменів і сприяли відтворенню загальної теоретичної схеми культурного простору, його структури й закономірностей» та 2) дослідження в галузі теорії соціокультурної динаміки, що дозволили з'ясувати динаміку та характер змін, напрям руху й особливості трансформації як культури в цілому, так і окремих її складових» (с.38). Особливу увагу авторка приділяє архівним матеріалам, в котрих окреслено пріоритетність проблематики дослідницької діяльності в процесі становлення та розвитку української етнології, які й стали міцним підґрунтям для дослідження. Серед них необхідно назвати матеріали архівів державних установ і громадських організацій; роботи науково-дослідницького характеру й періодичні видання першої чверті ХХ століття; наукові праці, зокрема, дисертації, монографії, збірки наукових статей, матеріали наукових

конференцій ; довідково-енциклопедичні видання, словники; інтернет-портали, на яких розміщені відомості стосовно теми дисертації. Дисертантка систематизує та аналізує майже всі доступні на наш час джерела XVIII – XXI ст., прицільно зупиняючись на наукових розробках та розвідках кінця XIX – XX ст., доводить необхідність комплексного дослідження.

Важливим для особливості науково-дослідницького простору дисертації є прояснення специфіки й особливостей з'ясування чіткої дефініції базових категорій «етнографія», «етнологія», «фольклористика», «програма», адже саме вони складають поняттєво-категоріальний апарат роботи. Задля об'єктивного історичного погляду на проблеми дослідження концепту української музичної етнографії першої чверті XX століття та розуміючи міждисциплінарність роботи, пані І. Мазур слушно наголошує на використанні величезного корпусу методів та підходів, що дозволяють авторці створити міцне методологічне підґрунтя, струнку логіку наукових студій, за якою дисертантка йде шляхом наукового дискурсу у окреслені «специфіки формування, становлення і розвитку основних принципів методології науково-дослідницької діяльності фольклорно-етнографічної спадщини українського народу в зазначений період» (с. 53).

Заявлена у дослідженні міждисциплінарність визначила подальший науковий маршрут авторки до вивчення та систематизації фольклорно-етнографічного матеріалу XIX – початку XX ст., зокрема, виявлення концептуального підґрунтя щодо основних принципів збирацької, дослідницької та популяризаторської діяльності, вивчення процесу становлення та розвитку основних методологічних положень і концепцій дослідницької діяльності науковців та збирачів народнопісенного матеріалу першої чверті XX століття, про що йдеться у другому розділі дисертації **«Дослідження українського пісенного фольклору XIX – початку XX століття як концептуальне підґрунтя вивчення народнопісенної творчості першої чверті XX століття»**. Дотримуючись логіки дисертантки, можна побачити, що авторка пропонує власне робоче розділення цього важливого для української музичної етнографії періоду на ще умовно зазначені у дослідженні етапи:

1) перша половина XIX ст. - становлення музичної фольклористики, що представлено в дисертації аматорсько-прикладним підходом, який передбачає функціонування народної пісні в контексті музикування, а саме збирання, вивчення, систематизацію та популяризацію української народнопісенної спадщини, появу репертуарних збірників для домашнього музикування, що дозволило авторці дослідження навести критерії домашнього музикування та визначити особливості викладення музичного матеріалу. Проте, не зважаючи на такий інтерес, як справедливо зазначає дисертантка: «Автори-упорядники пісенних збірників при фіксації та гармонізацій зразків фольклорної спадщини не ставили за мету ґрунтовне вивчення і збереження

національної специфіки й самобутності народної музичної творчості» (с.186). Спираючись на головне надбання романтичної фольклористики - використання принципу історизму у вивченні й систематизації фольклорного матеріалу – пані І. Мазур привертає нашу увагу до розуміння українського фольклору у першій половині XIX ст., котрий сприймався, трактувався і вивчався «в соціокультурному контексті функціонування, з урахуванням історичної ситуації її виникнення ... як історичне джерело, документальний матеріал, що виконує функції морально-етичного носія» (с.57). У такому ж ракурсі створювалися репертуарні збірки, етнографічні праці, друковані видання. Важливим кроком у 20-х – 30-х рр. XIX ст. стало зародження інтересу до народної пісні в Галичині. Авторка дисертації відзначає той факт, що збирацька діяльність в основному відбувалась завдяки зусиллям представників літератури та філології, а тому висновок, до якого доходить дисертантка, абсолютно справедливий стосовно підсиленого інтересу не до музично-етнографічної складової, а до поетичної, що не давало можливості дозволити упорядникам виділити українські народні пісні як окремі жанрово-стилістичні зразки.

2) друга половина XIX ст. – період, під час котрого закладаються основи наукового підходу та систематизації народнопісенних зразків у працях дослідників другої половини XIX ст. Цей період, за словами авторки, «характеризується активізацією уваги науковців і митців до народної пісні, що супроводжується появою великої кількості не тільки збірок записів українських пісень, а й статей, публікацій і рецензій, в яких подається теоретичний погляд на проблеми дослідження українського народного мистецтва» (с.65). Важливим орієнтиром, вектором цього періоду авторка називає якісно новий підхід до народної пісні, дослідження котрої почало відбуватися комплексно – з точки зору етнографічного, історичного та культурного контекстів, про що авторка дисертації переконливо говорить у висновках, як про «етап формування принципів методології науково-етнографічної діяльності збирання народної творчості» (с.186). В цьому ракурсі важливим є крок дисертантки до нового розуміння процесу «становлення системи теоретичних, методологічних засад музичної фольклористики» (с.187), пов'язаного із започаткуванням регіонального підходу щодо вивчення музичного фольклору. Наголошено на формуванні методів науково-етнографічної дослідницької праці, які стануть основою наукових розробок першої чверті XX століття.

3) межа XIX – XX століть, яку пані І. Мазур характеризує, як подальший розвиток дослідницької діяльності в галузі музичної фольклористики, розширення і вдосконалення методики збирання та дослідження народної творчості, активне використання у наукових студіях локально-монографічних збірок. В процесі аналізу вона переконливо виявляє, що методологія збирацької діяльності все більше стає спрямованою на інтегровані, комплексні підходи до вивчення явищ фольклорно-етнографічного

та мовного простору. Також доводиться, що більшість науковців вже були схильні розглядати «науковий підхід не лише до запису, а й до публікації зразків народної творчості, цінність яких полягала в документальній точності, автентичності запису, бажанні зафіксувати особливості як музичного, так і поетичного початку» (с.82). Головним досягнення цього періоду авторка називає зміни у підході до пісенного матеріалу, увага акцентується на: формуванні «свідомого ставлення до народної пісні як до самотнього й оригінального явища»; усвідомленні «взаємозв'язку музичного мислення народу з його історією, що призводить до появи теоретичних праць про історичний шлях і специфіку розвитку української культури (праці та дослідження О. Сєрова, М. Лисенка, П. Сокальського, О. Потєбні та ін.); співставленні «української народної пісні з творчістю інших народів; активне використання порівняльної методології, формування та подальший розвиток академічної фольклористики» (с.86). Важливим для дослідження є виокремлення авторкою трьох специфічних особливостей формування наукових позицій стосовно вивчення народнопісенного матеріалу: 1) увага зосереджувалась на наукових підходах у дослідженні регіональної специфіки музичного фольклору 2) відбулося окреслення кола «теоретичних поглядів на феномен народної пісні (наприклад, у працях П. Сокальського)». 3) авторка відмічає «процес становлення системи теоретичних і методологічних засад музичної фольклористики, що пов'язано із визначенням основного кола проблематики» (с.87).

4) перша чверть ХХ століття, про що у дисертації йдеться у Третньому та Четвертому розділах.

Однак, слід відзначити, що у другому розділі існує окремий підрозділ присвячений специфіці функціонування музичної фольклористики на теренах Західної України. Відхиляючись від вже, нібито, запропонованого розгляду дисертації з точки зору певних часових меж та порушуючи хронологію, авторка робить сміливий крок у зміні маршруту і розпочинає локально досліджувати окремий регіон України в межах розглянутого у розділі часу. Таке несподіване, на перший погляд, відхилення є цілком справедливим і, навіть, очікуваним, адже західні землі України (Східна Галичина, Північна Буковина і Закарпаття) територіально належали до Австро-Угорської імперії, а тому пані І. Мазур спрямовує свої зусилля на дослідження специфіки розвитку фольклору на цих теренах, що криється у штучному відокремленні цієї території від Наддніпрянщини, важких політичних, соціальних, економічних та національних умовах, які не сприяли активному розвитку етнографічно-фольклористичній діяльності. Проте, незважаючи на всі складні умови, саме на цих теренах в 1894 році у Львові з ініціативи І. Франка й О. Нижанківського відбувається значна подія – організація Комітету стосовно збирання фольклору, основним завданням котрої був систематичний випуск українських народних

пісень з мелодіями. І хоча, як зазначає авторка дослідження, «праця Комітету не дала вагомих результатів, його діяльність вважається першою спробою підійти до питання організації збирання та дослідження фольклору з наукового аспекту, надати фольклорно-етнографічній діяльності впорядкованість і системність» (с. 96), адже ідеї Комітету були підхоплені етнографічною комісією, що утворилася 1898 року в структурі НТШ, до складу якої увійшли Ф. Колесса, Й. Роздольський, С. Людкевич. Як цілком вмотивовано доводить дисертантка, аналіз функціонування музичної фольклористики на теренах Західної України у XIX – початку XX століття дозволив проакцентувати певні особливості характерні для наукових розвідок, серед яких є не лише позитивні. Зокрема йдеться про епізодичний характер збирання народнопісенного матеріалу, фіксація лише словесного тексту пісенного матеріалу, що призводило до певного нівелювання музичної сторони пісні. Комплексні записи пісень з музичним та поетичним початками були поодинокими явищами, їхні варіанти фіксувалися вкрай рідко, «що не дозволяло представити весь спектр побутування зразка народнопісенної творчості ... Це призводило до певного репертуарного й жанрового обмеження.» (с.100-101). Позитивним є те, що на теренах Західної України в XIX – початку XX ст. були закладені підвалини музичної фольклористики як науки та створені необхідні умови для комплексного вивчення народнопісенної творчості.

Якщо два перших розділи дисертації присвячені передумовам виникнення, формуванню та становленню теоретико-методологічного підґрунтя стосовно збирацької діяльності, то третій розділ **«Формування наукового підходу до дослідження народнопісенної творчості в діяльності різноманітних структур науково-культурних інституцій України першої чверті XX століття»** вже безпосередньо присвячений концепту української музичної етнографії першої чверті XX століття. Дослідницька призма поглядів авторки сфокусована на дослідженні соціокультурних та політично-ідеологічних змін, які відбулися на Правобережній та Лівобережній Україні, та вплинули на критерії оцінювання морально-етичних, національних цінностей. Тому, як зазначає дисертантка, «із метою активного сприяння розвитку національної культури й зміцнення стосунків між Сходом і Заходом, у багатьох містах України виникали численні спілки та товариства. Основним орієнтиром у своїй діяльності представники цих організацій вважали об'єктивне висвітлення подій, що розгорталися в суспільно-культурному просторі двох регіонів» (с.105). Відомо, що задля вирішення проблем ідеологічного порядку, ізолюваності та відсутності офіційних культурних обмінів, інтелігенція була вимушена шукати інші шляхи. Саме в цей час Галичина стає одним із осередків, де виникли численні установи, союзи, спілки, які ставили собі за мету підвищення загального рівня мистецької культури громадськості. Зокрема, у Львові був створений «Союз Українських

Професійних Музик», який вирішував багато питань у сфері музичного мистецтва, піднімав теоретичні та методологічні проблеми, розв'язання яких надавало можливості для наукового піднесення музичної фольклористики в Україні.

Можливо, дисертантка констатує у дослідженні вже відомі історичні факти, як, наприклад, поява та діяльність Етнографічної Комісії, організованої у квітні 1920 року в Києві як відповідної секції Українського Наукового Товариства (УНТ) або заснування 10 жовтня 1922 року при Комісії на правах автономної інституції Музично-етнографічного кабінету, який очолив К. Квітка, але ці історичні відомості є безцінними, особливо у тому випадку, коли в них можна побачити/відчути той контекст (національний, професійний, людський), який крився у діяльності названих науково-культурних інституцій. В цей надзвичайно складний час члени Комісії та Кабінету творили українську фольклорно-етнографічну науку, музичну тощо.

Авторка дисертації акцентує увагу на обговореннях доповідей з історії етнографії й відповідної бібліографії, методології збирання й дослідження фольклорно-етнографічних матеріалів, програм, інструкцій; загальних завдань і методології краєзнавства й місця в ньому етнографії. Пані І. Мазур зазначає, що працівники інституцій збирали та досліджували окремі етнографічні явища в Україні й за її межами; приділяли увагу процесу збирання фольклорно-етнографічного матеріалу; займалися питаннями систематизації та впорядкування праць, присвячених питанням фольклорно-етнографічного напрямку; проводили збирацьку діяльність у багатьох регіонах України, створювали колекції з етнографічних матеріалів. У напрямі науково-дослідницької роботи складався бібліографічний покажчик українського фольклору; питання фіксації, вивчення та систематизації творів народнопісенної творчості знайшло своє висвітлення в тематиці статей. Працівники Комісії проводили численні фольклорно-етнографічні польові експедиції, результатом яких стали публікації зразків народної музики; у збирацькій діяльності увага приділялася творчості національних меншин, які мешкали на території України, проводилися дослідження народної творчості етносів, які мешкали поза територією України; відправлялися у наукові відрядження з метою вивчення та опрацювання «архівних документів, що торкалися проблем дослідження фольклорно-етнографічної спадщини українського народу» (с.119). Оскільки члени Кабінету читали лекції та доповіді у навчальних закладах, пані І. Мазур вдалось системазувати їх за тематикою у трьох напрямках: 1) визначення завдань музичної етнографії; 2) розкриття значення збирацької діяльності для української культури; 3) популяризація досягнень у галузі запису й вивчення фольклору (с.129). Але найвагомим питаннями, яке ставив Кабінет музичної етнографії було вивчення проблем теоретичного й методологічного напрямку, визначення

основних методів дослідження музичної етнографії, про що йдеться у багаточисленних друкованих дослідженнях К. Квітки, що аналізуються авторкою дисертації.

І ще одне із важливих питань, особливо у контексті дисертаційного дослідження пані І. Мазур - створення програм, анкет Етнографічної Комісії, які передбачали фіксування змін у народній творчості, що відбулися за радянські часи, задля чого до роботи було залучено широке коло населення (місцеві збирачі, сількори, учителі, представники сільської інтелігенції, комсомольці, студенти, школярі). З метою популяризації зразків народної творчості рідного краю створювалися нові численні фольклорно-етнографічних осередки і гуртки, які інструктували збирачів; налагоджувалася збирацька діяльність у краєзнавчих студентських гуртках, педтехнікумах, Інститутах Народної освіти, розроблялися анкети та створювалися відповідні тематичні розробки.

В дисертації відзначено важливу роль наукових товариств при ВУАН у процесі вивчення і збереження музичної народної спадщини у 1920-х роках. Пані І. Мазур висвітлює діяльність Харківського наукового товариства, Слобожанської комісії краєзнавства при ВУАН, Етнографічної секції Харківського губернського комітету охорони пам'яток мистецтва й старовини, Чернігівської філії Українського Наукового Товариства, наукових краєзнавчих установ на Поділлі, де розроблялися й складалися спеціальні інструкторські матеріали, етнографічні програми вивчення культури й побуту населення, зокрема, для дослідження фольклорної спадщини.

Науковою домінантою дослідження, на погляд опонента, є четвертий розділ **«Програми дослідження народопісенної творчості: концептуальний підхід, методологія, специфіка упорядкування»**. Одразу зазначу, що наданий матеріал є абсолютно новаторським, адже це перша спроба в українській мистецтвознавчо-культурологічній науковій думці *комплексно* вивчити існуючі програми з дослідження фольклору, в яких піднімаються питання «віднаходження оптимальних методологічних підходів до його запису, систематизації, дослідження та популяризації» (с.11 автор.). Також відзначу, що визначальний панівний науковий вектор усього дослідження прицільно спрямований саме на розробку матеріалу останнього четвертого розділу. Тому можна цілком зрозуміти авторку, котра у прагненні віднайти оптимальні шляхи у визначенні головних методів та підходів до систематизації народнопісенної спадщини, знов повертається у історичне минуле. Це обумовлено метою та завданнями дисертаційної роботи, а також підготовлено всім викладеним текстом попередніх розділів, в котрих крок за кроком авторка дослідження пропонує незаангажованому читачеві своє унікальне бачення концепта української музичної етнографії у першій чверті ХХ століття.

Отже, в представленому розділі пані І. Мазур виявляє інтерес до особливості впорядкування народнопісенної спадщини в збірках останньої третини ХІХ – початку ХХ ст., історії виникнення перших наукових принципів та підходів методологічного дослідження у вивченні особливостей збирацької діяльності української народної пісні. Авторка справедливо відзначає, що вищезазначений історико-культурний період для української музичної фольклористики є новою фазою розвитку науки. Здобувачка виділяє три головних підходи збирачів до укомплектування пісенного матеріалу – жанровий, регіональний і змішаний (регіонально-жанровий), що на думку авторки є умовною типізацією, «адже на момент створення збірок не існувало єдиного системного підходу до вивчення фольклору. Цей факт пояснюється тим, що перед фольклористами на початку ХХ ст. стояло завдання запису й фіксації якомога більшої кількості пісенного матеріалу» (с.143).

Дослідниця звертається до історії виникнення правил фіксації фольклорно-етнографічних матеріалів, перших програм збирання та дослідження фольклорно-етнографічного матеріалу на теренах України на межі ХVІІІ – ХІХ ст., перших загальних методологічних принципів дослідницької діяльності та пропонує своє власне визначення терміну «програма», вводить його до поняттєво-категоріального апарату своєї дисертації.

Слід зауважити, аналізуючи програми, авторка використовує історичний та порівняльний метод, саме ті методи, що були базовими у дослідженні усної народної творчості починаючи з ХVІІІ ст. та закладалися в методологічні принципи дослідницької діяльності стосовно української народної пісенної творчості. В ході аналізу пані І. Мазур з'ясовує, що програмні документи другої половини ХІХ ст. – початку ХХ ст. та програмні документи першої чверті ХХ ст. відрізняються за своїм спрямуванням. Перші програми відносяться переважно до етнографічних, їх основне призначення полягало в необхідності створити загальну картину про етнографічне та фольклорне розмаїття українців. Загалом програми ХІХ ст. враховували регіональні та місцеві особливості, поступово деталізувалися та конкретизувалися, що переконливо свідчить, на думку авторки дослідження, про «становлення методологічних принципів у питаннях дослідження фольклорно-етнографічного матеріалу» (с.161) та рівень наукового пізнання в конкретній історичній проміжок часу. Важливим є спостереження авторки щодо програмних передмов, у яких пояснювалися принципи збору та запису матеріалу. Звертається увага на збір матеріалу фольклорно-етнографічних відомостей не тільки українців, а й національних меншин, що проживали в Україні. Отже, на початку ХХ ст. було сформовано підґрунтя для вироблення системи та методів як збирацької, так і науково-дослідницької діяльності, які остаточно сформувалися в українському науковому просторі в 1920-х роках.

Проведений пані І. Мазур аналіз дозволяє стверджувати, що програмні документи першої чверті ХХ ст. стають науково-методологічним інструментом у науково-дослідницьких пошуках, вирізняються більш комплексним підходом, принциповою стає систематизація фольклорних зразків, головними постають принципи збирання пісенного матеріалу у регіонах і місцевостях, з урахуванням обставин її побутування, у контексті обряду й специфіки всіх його складових. Цікавим є факт, що вже на початку ХХ ст. програми торкалися збирання не лише пісенної творчості, а й відомостей про інструментальне виконавство; приділялась увага фіксації та запису конкретних жанрів фольклору, фіксації матеріалу від окремих виконавців, а тому аналіз програм свідчить про чималу кількість питань, у зв'язку з фіксацією пісенного матеріалу.

Особливої уваги в дисертації набуває жанрове спрямування програм, зокрема, наводяться їх відмінності, адже перші програми, які вказують на об'єкт збирацької діяльності з'являються лише у 1907-1911 роках. Тільки з цього часу увага дослідників зосереджується на календарно-обрядових комплексах, конкретних обрядах; в програмах з'являється диференціація за жанрами, виявлялися характерні ознаки еволюції конкретного жанру чи пісенного комплексу. На мій погляд, найважливішою новацією програм, яку висвітлює авторка, став перелік запитань, що стосувалися запису нотних зразків пісенної та інструментальної народної творчості та мали на меті охопити увагою всі регіони України.

В ході аналізу, дослідницею було з'ясовано, що головною відмінністю програм 20-х років ХХ ст. стає розгляд фольклорного явища у контексті його побутування, для вивчення якого застосовувались «екскурсійний метод» та «стаціонарний метод» запису фольклорних матеріалів. При складанні програм окрема увага приділялася питанням, що стосувалися старовини, явищ, які висвітлювали дохристиянські вірування та стародавній світогляд. В роботі виокремлюється невеличкий період, який починається з 1924–25 років. Він пов'язаний з появою програм, що розроблялися науковцями ВУАН спеціально для збирання сучасного пісенного матеріалу. Аналіз програм дозволив авторці дослідження стверджувати про пильну увагу науковців до різних соціальних верств населення, на особливостях виконавської діяльності народних виконавців (бандуристів, лірників, кобзарів). Програмні інструкції враховували всі особливості збирачів народнопісенної творчості – вікові, соціальні, статеві, професійні тощо. Саме з цього часу звертається увага на запис мелодій пісенного матеріалу експедицій, що робили спеціалісти, які могли зафіксувати нотний матеріал. «Таким чином, значна кількість музичних зразків, які надходили до установ ВУАН були занотовані фахівцями, які вміли фіксувати особливості пісенного нотного матеріалу» (с.177).

Отже хочу відзначити, така прицільна аналітика, яку демонструє авторка дисертаційної роботи у дослідженні програмних документів, а ширше, концепту української музичної етнографії першої чверті ХХ століття, свідчить про зажуреність у матеріал, цікаві, глибокі та інколи емоційні рефлексії над архівними матеріалами, спонукає до подальших роздумів та міркувань в напрямі заявленої теми дисертації.

Проте, позитивна оцінка кандидатської дисертації Ірини Володимирівни Мазур не знімає необхідності виокремити деякі дискусійні моменти або ті, які опонент вважає невикористаними можливостями. Саме тому задаються уточнюючі запитання для прояснення основних позицій дисертантки:

1. Виходячи з назви дисертаційного дослідження, авторкою презентується дефініція «концепт». Але протягом всієї роботи пані Ірина не використовує цей термін, не вводиться він і до поняттєво-категоріального апарату або до методологічного інструментарію. А тому виникає уточнююче запитання: який сенс вкладається в цей термін?
2. Надзвичайний інтерес викликають додатки представлені архівними програмними документами, що знаходяться і зберігаються в рукописному варіанті в архівних фондах ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Чи була у дисертантки можливість класифікувати надані програми, наприклад, за тематикою?
3. Поряд із традиційними та необхідними методами - аналітико-синтетичного, логіко-проблемного, логіко-історичного, порівняльно-історичного, проблемно-хронологічного, системного, структурно-функціонального, діалектичного, герменевтичного, аксіологічного – авторка на стор.52 дисертаційного дослідження пише про культурологічний метод. Проте у Вступі дисертації та авторефераті (стор.2) мова йде про культурологічний підхід. Мабуть варто було б уточнити – що передбачає культурологічний метод, що мається на увазі.

Отже, ще раз зазначу – робота виконана бездоганно: проблеми, що розглядаються у дослідженні актуальні, а вирішення їх - науково коректне і новаторське. Композиція роботи логічна і струнка; усі авторські припущення належним чином обґрунтовуються; теоретична база та опанування великої кількості джерел підтверджують високий науковий статус представленого дослідження; мова поєднує в собі лаконізм і точність. Зміст роботи переконливо засвідчує, що авторка здійснила ретельний і всебічний аналіз обраної проблематики, вийшла на рівень вагомих теоретичних узагальнень і ґрунтовних висновків. Дисертантка повністю виконала поставлене перед собою завдання, проявивши високу наукову кваліфікацію, зробивши внесок у подальший розвиток вітчизняної гуманітаристики. Запропонована дисертаційна робота має значну практичну цінність як лекційний матеріал при викладанні навчальних дисциплін, зокрема музичного фольклору України, краєзнавства,

відповідають всім вимогам МОН України щодо кандидатських дисертацій кількісно, і за змістом. а їх авторка Мазур Ірина Володимирівна заслуговує присудження наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 26.00.01 – Теорія та історія культури.

Доктор мистецтвознавства,
доцент, професор кафедри теорії та історії культури,
декан історико-теоретичного, композиторського
та іноземних студентів факультету
Національної музичної академії України
імені П.І. Чайковського

М.Ю. Северинова

Підпис М.Ю. Северинова
Засвідчую: начальник загального відділу
Національної музичної академії
України імені П.І. Чайковського

18 0304 - 30/03 21